

Stichting Horst en Weide

Smaragdhorst 324, 2592 RX DEN HAAG,
tel. 070 – 3815906, e-mail: aremeeus@ziggo.nl

Den Haag, 8 januari 2014

Aan Anne-Marie van Brecht,
Projectleider gebiedsprofiel Duin, Horst en Weide,
Afdeling Samenleving en Economie, Bureau Cultuur en Vrijetijd,
Provincie Zuid-Holland, Kamer C3.77,
Postbus 90602 | 2509 LP Den Haag

Betreft: Reactie op Gebiedsprofiel Duin, Horst en Weide, concept d.d. 5 december 2013

Geachte mevrouw Van Brecht,

In uw e-mail van 9 december 2013 vraagt u om uiterlijk 10 januari een reactie in te dienen op het eerste concept van het Gebiedsprofiel Duin, Horst en Weide. Hieronder treft u onze reactie aan.

Inleiding

In onze reactie beperken wij ons tot het werkterrein van de Stichting Horst en Weide, te weten het deel van de voormalige rijksbufferzone Den Haag - Leiden - Zoetermeer tussen de N44 en de Vliet.

In deze reactie gaan we in op een aantal vaagheden en onjuistheden in het Gebiedsprofiel, op de landbouw en de infrastructuur in Duin, Horst en Weide, op een tweetal mythen over Duin, Horst en Weide, op een aantal ambities in het Gebiedsprofiel of op het ontbreken daarvan.

Vaagheden en onjuistheden in het Gebiedsprofiel

Zoals veel rapporten van en voor de provincie, is helaas ook het Gebiedsprofiel doorspekt met vaag en wollig taalgebruik, dat vaak voor meer dan één uitleg vatbaar is. Dat is een aanzienlijk risico als het Gebiedsprofiel “een hulpmiddel” wil zijn “om de kwaliteit van plannen en ontwikkelingen te stimuleren” en als “gebiedsprofielen (...) vooral richting” moeten geven “aan middelgrote ruimtelijke ingrepen en aanpassingen”, zoals in de inleiding van het Gebiedsprofiel staat. Het gevaar van vaag en wollig en multi-interpretabel taalgebruik is immers dat later bijna alle ingrepen, ook die welke de waarden van het gebied aantasten, daarmee gerechtvaardigd kunnen worden. Op zijn best is het maken van een Gebiedsprofiel op deze manier een zinloze exercitie.

Wij adviseren dan ook de volgende versies van het Gebiedsprofiel te voorzien van helder en eenduidig taalgebruik; desgewenst zijn wij graag bereid daar een bijdrage aan te leveren. Bovendien adviseren wij de onjuistheden over Duin, Horst en Weide in de volgende versies van het Gebiedsprofiel te corrigeren en daarmee blijk te geven van werkelijke kennis van het gebied.

Hieronder in willekeurige volgorde een aantal voorbeelden van onjuistheden en vaagheden in het voorliggende concept van het Gebiedsprofiel:

Onjuist:

- “Op de grens van de strandvlakte en het droogmakerijen/weidelandschap ligt de Vliet. Deze watergang is in de Middeleeuwen gegraven” (blz. 18).
De Vliet is niet in de Middeleeuwen gegraven.

- *“Op de strandwal tussen Voorschoten en Leidschendam ligt de Duivenvoorde Corridor. In de naoorlogse periode heeft dit landschap aan allure ingeboet. Buitenplaatsen en lanen zijn verdwenen waardoor het landschap minder groen en lommerrijk is geworden”* (blz. 36).
Er waren – behalve Duivenvoorde en Haagwijk - geen buitenplaatsen (mv!) in de Duivenvoorde-corridor! En alle oude lanen zijn er nog!
- *“Vanuit de landgoederen/buitenplaatsen zijn zichtlijnen op markeringspunt in de omgeving (bijvoorbeeld van Zuidwijk naar de kerktoren van Wassenaar)”* (blz. 39).
Er is op Zuidwijk geen zichtlijn naar de kerktoren van Wassenaar, maar een zichtlijn naar de toren van de dorpskerk van Voorschoten.
- *“De A4 ligt min of meer op de overgang van het westelijk gelegen strandwallenlandschap en het veenweidelandschap in het oosten. Het contrast is duidelijk zichtbaar door de weidse vergezichten over de polders enerzijds en het dichtere landschap van Duin, Horst en Weide anderzijds. Met name de bossages, recreatieplassen en het golfterrein van de Vlietlanden (?) zijn goed zichtbaar. Maar de automobilist kan zo nu en dan ook een glimp opvangen van de Vliet en de karakteristieke landgoederen daarachter”* (blz. 55).
De A4 ligt niet *“op de overgang van het westelijk gelegen strandwallenlandschap en het veenweidelandschap in het oosten”*, maar midden in het Veenweidegebied en zuidelijker midden in de droogmakerijen! (En Vlietland heeft geen golfterrein.)
- *“De spoorlijn (Den Haag – Leiden) is noord-zuid georiënteerd en ligt op de overgang van de strandvlakte naar de strandwal. De lijn vormt de noordelijke begrenzing van Voorschoten en Leidschendam. De spoorlijn ligt transparant in het landschap. De fysieke en visuele barrièrewerking is beperkt door de relatief grote hoeveelheid onderdoorgangen, de ligging op maaiveld en het ontbreken van geluidwerende maatregelen”* (blz. 62).
De spoorlijn is echter niet *“noord-zuid georiënteerd”*, ligt niet *“op de overgang van de strandvlakte naar de strandwal”*, vormt niet *“de noordelijke begrenzing van Voorschoten en Leidschendam”* en heeft in Duin., Horst en Weide geen *“relatief grote hoeveelheid”*, maar slechts een beperkt aantal onderdoorgangen (namelijk maar vier of vijf tussen Den Haag en Leiden).
- *“de (...) Stevenshofjesmolen bij Katwijk, de Knipmolen bij Leidschendam”* (blz. 111).
De Stevenshofjesmolen staat in Leiden (tegen de Stevenshof) en de Knipmolen in Voorschoten.

Vraag:

- *“Vergroten van de beleefbaarheid en toegankelijkheid van de strandvlaktes zonder de rust te verstoren”* (blz. 37)
- *“Behoud en versterking van de ecologische betekenis, met name als weidevogelgebied”* (blz. 37).
- *“Toegankelijk en beleefbaar maken van unieke natuurlandschappen van Zuid-Holland in evenwicht met de ecologische draagkracht ter plaatse”* (blz. 102).
- *“Ontwikkelingen in de strandvlaktes en droogmakerij/weidelandschap vormgeven met inachtneming van de rust, stilte en beperkte toegankelijkheid als bijzondere kwaliteit van het gebied* (blz. 119).
De vraag is uiteraard hoe je de betreffende landschappen toegankelijk en beleefbaar wil maken *“met inachtneming* (kennelijk niet met behoud, maar *“met inachtneming”*) *van de rust, stilte en beperkte toegankelijkheid”*, wat je onder *“de ecologische betekenis”* daarvan verstaat en welke kwaliteit de betreffende weidevogelgebieden moeten behouden/krijgen. En ook hoe en door wie dat *“evenwicht met de ecologische draagkracht ter plaatse”* wordt bepaald. Met dit soort vaagheden kan een uitvoerende instantie later bijna alles rechtvaardigen.
- *“Bij nieuwe ontwikkelingen zijn de huidige korrel, profiel, transparantie en respect voor historische gaafheid van een lint richtinggevend.”* (blz. 89, waar het gaat over de boerderijlinten op de overgangen van de strandwallen naar de strandvlakten).
Vrijwel alle woorden in dit citaat zijn voor meer dan één uitleg vatbaar. Ook met deze tekst is later vrijwel alles te rechtvaardigen.

De landbouw in Duin, Horst en Weide

Er is opvallend weinig aandacht voor de landbouw in het Gebiedsprofiel. Zo wordt er in de tekst nauwelijks ingegaan op het feit, dat de landbouw de economische drager is van een aantal kwaliteiten van Duin, Horst en Weide (dat feit wordt in het Gebiedsprofiel zelfs maar één keer genoemd).

Ook op de schaalvergroting in de landbouw (die overigens - anders dan het Gebiedsprofiel suggereert - al decennia gaande is en niet nu pas begint) wordt nauwelijks ingegaan. Voor het strandwallenlandschap wordt

(op blz. 89) slechts de vraag gesteld hoe deze schaalvergroting *“ingepast kan worden in het kleinschalige landschap”*.

Eveneens op blz. 89 komt ook de *“de verbreding van de agrarische sector”* aan de orde en het zoeken naar *“nieuwe inkomsten uit met name recreatieve en maatschappelijke nevenfuncties”*. Daarbij komt ook het vaker genoemde, obligate rijtje weer naar voren, zoals *“een zorgboerderij, boerengolf, een B&B en het produceren voor de lokale afzetmarkt”*, ontwikkelingen die volgens het Gebiedsprofiel zouden kunnen bijdragen aan *“de aantrekkelijkheid van het recreatieve landschap”*, maar *“om een zorgvuldige landschappelijke inpassing”* vragen.

Wat in het Gebiedsprofiel niet aan de orde komt is het feit, dat producten en diensten als (verblijfs)recreatie, streekeigen producten, groenblauwe diensten, educatie en zorg en agrarisch natuur- en landschapsbeheer maar zeer beperkte mogelijkheden bieden voor (de verbetering van de inkomenspositie van) de boerenbedrijven daar. Niet ieder bedrijf wil en kan immers kano's gaan verhuren of een bed-and-breakfast of een zorgboerderij opzetten. Ze zullen elkaar daarmee al gauw wegconcurreren. In het Gebiedsprofiel krijgt alleen *“de verpaarding van het landschap”* enige aandacht, in verband met de stallen, bakken, hekwerken en lichtmasten die daarmee gepaard gaan en de verstoring van het landschap die daarvan het gevolg zou kunnen zijn. In het Gebiedsprofiel worden de agrarische natuurverenigingen en hun inspanningen overigens ten onrechte niet genoemd.

De infrastructuur in Duin, Horst en Weide

Wat de wegen en spoorwegen in en langs Duin, Horst en Weide betreft zullen we slechts een paar opmerkingen maken.

Allereerst moet worden opgemerkt dat het toch enige verbazing wekt dat de RijnlandRoute (op blz. 51) in het Gebiedsprofiel **‘en passant’** wordt ingevoerd als intussen al aangelegd: *“Lange tijd was de Papeweg tussen Wassenaar en Voorschoten de enige dwarsverbinding in het gebied. Later zijn daar de randwegen van Leiden en Den Haag aan toegevoegd”*.

Die weg ligt er echter nog lang niet en het is de vraag of de weg ooit zal worden aangelegd. De financiën zijn nog steeds niet geregeld en uit de Maatschappelijke Kosten/Baten-Analyse voor de RijnlandRoute blijkt, dat de aanleg van die weg maatschappelijk volstrekt onrendabel is onder de economische condities die nu al jaren gelden en waarschijnlijk ook de komende jaren nog zullen gelden. De kosten zijn bij realistische aannamen over de economie namelijk veel groter dan de baten.

Merkwaardig is de stelling (op blz. 52) in het Gebiedsprofiel, dat *“een visuele relatie tussen weg en omgeving is gewenst. Vanaf de snelweg zijn de omringende landschappen en kruisingen met landschappelijke hoofdstructuren beleefbaar* (blz. 52). Het lijkt ons juister uit te gaan van de stelling (die in het Gebiedsprofiel helemaal niet voorkomt), dat de wandelaar en de fietser absolute voorrang krijgen waar hun beleefbaarheid van het landschap strijdt met die van de automobilist. De automobilist moet gewoon op de weg letten!

Een merkwaardig uitvloeisel van de hierboven genoemde stelling, dat het omringende landschap vanaf de weg beleefbaar moet zijn, is de ambitie voor de A4 (op blz. 55) om zorg te dragen voor zo'n *“landschappelijk inpassing van de weg (...) dat deze zo min mogelijk storend is vanuit het landschap, maar wel zicht biedt over het landschap”*. Kortom: je moet het omringende landschap vanaf de weg wel kunnen zien, maar vanuit het landschap de weg liever niet. Voorwaar geen gemakkelijke opgave!

Een ander uitvloeisel van deze stelling is de ambitie (op blz. 55), dat *“daar waar geluidsschermen of -wallen noodzakelijk zijn, (...) deze zorgvuldig (worden) ingepast. Transparantie en het gebruik van beplanting met gebiedseigen soorten zijn uitgangspunt, waardoor de overgang van landschap naar infrastructuur en stad wordt verzacht* (blz. 55). Het is wellicht goed om te weten dat er door een aantal van ons in overleg met de provincie plannen zijn ontwikkeld voor een groen (ondoorzichtig!) geluidsscherm tussen de A4 enerzijds en Vlietland en de Vogelplas anderzijds! Dat strijdt ook niet met (het intussen overigens verlaten idee van) het snelwegpanorama van de A4, want dat gold alleen voor de oostkant van de A4, het zicht op het Groene Hart.

De ‘ecopassage’ bij Maaldrift

Tenslotte nog enkele woorden over de ‘ecopassage’ waarvan op blz. 27 van het Gebiedsprofiel sprake is. Hierbij gaat het om “*het ontwikkelen van natte en droge ecologische verbindingen tussen de duinen en het veenweidegebied van het Groene Hart*” en “*het overwinnen van barrières door de aanleg van ecopassages*”.

Gedoeld wordt op de ecologische verbinding bij Maaldrift. Daarbij wordt thans gedacht aan de combinatie van een recreatieve verbinding en een faunapassage in een tunnel onder de A44 door. Een dergelijke combinatie kan natuurlijk nooit een robuuste ecologische verbinding voor reeën worden, wat aanvankelijk de bedoeling van de provincie zelf was (deze faunapassage moest dienen voor de uitwisseling van reeën tussen de duinen (Lentevreugd) en het Bentwoud, twee projecten waarin de provincie veel heeft geïnvesteerd¹).

Beleefbaarheid en toegankelijkheid van het buitengebied; twee mythen over Duin, Horst en Weide

Er wordt de laatste tijd bijna geen beleidsnota of beleidsplan geproduceerd of er wordt in gesuggereerd dat met name het strandwallenlandschap in Duin, Horst en Weide ontoegankelijk en onbeleefbaar is en dat “*de groeiende vraag naar beleefbare landschappen en recreatieve uitlooptmogelijkheden*” gefaciliteerd moet worden.

Deze voorstelling van zaken is echter niet anders te omschrijven dan als het in stand houden van de gecombineerde mythe, dat aan de stadsranden hele horden mensen staan te wachten (a) om het (afgesloten en ontoegankelijke) gebied (b) in te kunnen stromen. In feite gaat het hierbij echter om onbewezen en deels ook bewezen onjuiste veronderstellingen. Het strandwallenlandschap tussen Den Haag en Leiden (i.c. ons werkgebied) is immers helemaal niet ontoegankelijk. Er lopen een paar doorgaande fietsroutes doorheen en langs (denk bijvoorbeeld aan de Horst en Voordelaan, de parallelweg langs de Papelaan/Papeweg en de Velostrada die zich om de spoorlijn heen slingert). Daarbovenop zijn het Koninklijk Landgoed “de Horsten”, de buitenplaats Duivenvoorde en een deel van het terrein van Staatsbosbeheer (i.c. het Achterbos en buiten de broedtijd ook het ‘laarzenpad’ van het Achterbos naar het Middenbos en terug) toegankelijk voor wandelaars.

Verder hebben wij met een aantal organisaties (de Stichting Horst en Weide, het Staatsbosbeheer, de Agrarische Natuurvereniging Santvoorde en de Algemene Vereniging voor Natuurbescherming ‘s-Gravenhage en omstreken) samen met de drie gemeenten van het Pact van Duivenvoorde plannen ontwikkeld voor een beperkte uitbreiding van de wandelmogelijkheden richting de periferie van het gebied. Daarbij gaat het om wandelmogelijkheden, die rekening houden met de belangrijkste waarden van het gebied en de kwetsbaarheid daarvan. Bij deze onverharde paden kan men denken aan de stijl van de zogenaamde “boerenlandpaden” waar de scheihekken blijven staan en van klaphekjes of overstapjes worden voorzien; paden die verder in het weidevogelbroedseizoen ook afgesloten (kunnen) worden.

Daarbij zijn we uitgegaan van het ontsluitingsmodel waarvoor destijds is gekozen in het Plan van Aanpak Den Haag-Katwijk 1999-2005, een plan dat werd onderschreven door een veertigtal organisaties. Dat ontsluitingsmodel gaat uit van verbindingen vanuit Leiden en Den Haag langs de buitenranden van het gebied naar het hart daarvan (“de Horsten” en Duivenvoorde) en bescheiden (uitbreiding van) wandelmogelijkheden daarvandaan richting de periferie.

¹ Deze verbinding was bij de ‘herijking van de EHS’ eerst geschrapt. Thans willen GS de verbinding toch weer op de kaart houden, vooral ook omdat hen “*gebleken*” is dat daar zoveel draagvlak voor is. Het schrappen van deze verbinding was moeilijk te begrijpen, ten eerste omdat het hier gaat om de enige plek waar de EHS doorloopt van het strand tot het Groene Hart, maar ook omdat de provincie een robuust natuurnetwerk moet en wil realiseren dat voldoet aan Europese eisen, maar vooral ook omdat de provincie zélf deze verbinding van groot belang achtte voor de uitwisseling van reeën tussen de duinen en het Bentwoud. Een motivering om deze verbinding te schrappen ontbrak dan ook. Voor zover de verbinding geschrapt is omdat ze moeilijk te realiseren is, moeten we bedenken dat de provincie daar zelf voor gezorgd heeft met de aansluiting van de RijnlandRoute op de A44. In dit verband is interessant, dat de provincie in de “Bestuursovereenkomst RijnlandRoute” met de gemeente Wassenaar is overeengekomen dat ze de wens van Wassenaar ondersteunt, dat “*als onderdeel van de “Compactere Trompetaansluiting Onderlangs” een faunapassage wordt gerealiseerd. De Provincie zal zich tezamen met Wassenaar ervoor inspannen dat Rijkswaterstaat deze faunapassage realiseert en financiert. De Provincie zal nagaan of er een mogelijkheid is subsidie beschikbaar te stellen voor een recreatieve verbinding, indien deze gerealiseerd kan worden in combinatie met de faunapassage*”.

Dit ontsluitingsmodel gaat om een aantal redenen niet uit van verbindingen direct vanuit de stad regelrecht het hart van het gebied in. De ervaring leert immers, dat dat soort verbindingen in een hoog tempo onontkoombaar verwordt tot bromfietspaden en hondenuitlaatplaatsen met alle onrust en vervuiling van dien, terwijl de grootste weidevogelconcentraties in dit gebied zich juist bevinden in de buurt van de stadsranden, aan de uiterste zuidwestkant (in het reservaat van het Staatsbosbeheer in de Duivenvoordse-Veenzijdse polder tegen Mariahoeve aan²) en aan de uiterste noordoostkant (rond de Veenwatering in de Papeuwegse en de Zuidwijkse polder tegen de Stevenshof aan).

Voor wat betreft ons werkgebied zijn wij dan ook juist niet voor een *“sterke verbinding stad-land”* (met *“een doorlopend en dicht net van fiets-, wandel en vaarroutes”* en het verbeteren van *“de samenhang tussen het binnenstedelijk en buitenstedelijk groen”*), zoals in het Gebiedsprofiel op diverse plaatsen wordt bepleit. Laat er - ook waar autowegen langs de stadsrand lopen - vooral een flink contrast blijven tussen stad en buitengebied (zoals bij Mariahoeve en de Stevenshof) en geen ‘geleidelijke’ overgang tussen stad en landschap, een proces waarbij de karakteristieken van het buitengebied in de ‘verrommeling’ daarvan onherroepelijk verloren gaan!

Een van de door ons voorgestelde paden betreft het doortrekken van het bestaande ‘laarzenpad’ over het land van het Staatsbosbeheer langs het Middenbos, langs het voormalige boerenerf middenin de polder tussen de Schenk en de Veenwatering, ten westen van de Veenwatering over land van particulieren aansluitend op de Raaphorstlaan en de Horst en Voordelaan, waardoor buiten de broedtijd een langere rondwandelmogelijkheid ontstaat.

Tot onze verbazing en ergernis komt dit pad (op blz. 100) ook in het Gebiedsprofiel voor, maar dan volkomen onjuist weergegeven, namelijk eindigend bij de wijk Kerkehout, waardoor juist geen rondwandelmogelijkheid ontstaat. Dit is ook in strijd met de afspraken die we met de drie Pactgemeenten maakten.

Bovendien organiseren genoemde organisaties nu al voor het derde jaar een heel excursieprogramma in het gebied met maandelijks excursies in de onbetreden gebieden onder deskundige leiding waar elk jaar alles bij elkaar honderden mensen aan deelnemen.

Graag bereid tot nadere toelichting, met vriendelijke groeten namens de Stichting Horst en Weide, mede ondertekend namens Agrarische Natuurvereniging Santvoorde, Algemene Vereniging voor Natuurbescherming s’-Gravenhage en omstreken, Stichting Behoud Stad, Natuur en Landschap Rijnland,

Gédo Kuiper
Voorzitter

Adri Remeeus,
secretaris

² Waar zich in de betredingsgevoelige, natte strook tussen de Schenk en de spoorlijn ook de grootste botanische waarden bevinden.